

КУЛТУРНИ МАРКСИЗАМ – ТЕОРИЈА ЗАВЕРЕ ИЛИ ДОМИНАНТНА ИДЕОЛОГИЈА ДАНАШЊИЦЕ

Сажетак: Рад обрађује појам културног марксизма. Сам термин је контроверзан, с обзиром да не постоји консензус да ли је у питању систем идеја и веровања који је доминантан данас или је реч о теорији завере коју промовишу конзервативни аутори. Теоретичари Франкфуртске школе су, посебно после одласка у Сједињене Америчке Државе, дефинисали одређене идеје које су имале великог утицаја на левицу од 1968. године до данас. Ширум Европе и САД постоје бројни примери законских решења која се могу довести у везу са тим учењем. У раду је посебна пажња усмерена на ставове о политичкој коректности, породици, хришћанству и глобализму. Док су ове идеје у западним земљама присутне последњих деценија, оне су све више заступљене и у Србији.

Кључне речи: Културни марксизам, Франкфуртска школа, левица, политичка коректност, породица, хришћанство, глобализам

Културни марксизам представља „контроверзан“ појам који, у зависности од идеолошког опредељења појединца који га употребљава, често има сасвим различито значење. Сам термин се најчешће користи у Сједињеним Америчким Државама, али је све чешће у употреби и у Европи. Google Trends показује да је претрага појма „културни марксизам“ од новембра 2008. до новембра 2016. године порасла, а 1. априла 2018. године, Google-ова претрага овог појма дала је 1, 490,000 резултата за 0, 37 секунди (Mirrlees, 2018: 55).

Конзервативци под појмом „културни марксизам“ подразумевају систем идеја које су продукт Франкфуртске школе и критичке теорије. Они сматрају да је та идеологија данас доминантна у САД и већем делу Европе (првенствено ЕУ). По њиховом мишљењу, ово учење директно напада и ради на уништавању западне (иако би правилнији израз био европске, традиционалне) културе. С друге стране, левичари у културном марксизму виде десничарску теорију завере. Како тврди Џамин, падом Берлинског зида комунистичка претња је

* milan-ivanic@hotmail.com

нестала, а ипак, само неколико година касније, појавила се литература која тврди да борба још увек није готова, а на много начина претња је прешла са економске у културну арену (Jamin, 2018: 6). Дакле, десничарима је био потребан „непријатељ“ како би сачували друштвени статус. Левичари често вуку паралелу између „културног марксизма“ и термина „културни болшевизам“ који је коршћен од стране национал-социјалистичке пропаганде у Немачкој. Међутим, другим појмом национал-социјалисти су означавали само уметничке правце које су прогласили „дегенеративним“, тако да изједначавање ова два термина није оправдана. Такође, чињеница је да појам културни марксизам користе многи – од етаблираних политичких теоретичара до маргиналних екстремних група и појединаца. Левица то користи како би дискредитовала употребу појма. Тако је Андерс Брејвик у свом манифесту „2083: Европска декларација о независности“ позвао белце да узму оружје против „културних марксиста“ (Mittlees, 2018: 49). Међутим, употреба одређеног појма од стране одређених екстремиста, не може да дискредитује сам појам.

С друге стране, мноштво идеја које су представили теоретичари који се сматрају творцима културног марксизма, данас је општеприхваћено.

Франкфуртска школа

Када говоре о културном марксизму, конзервативни аутори углавном полазе од Антонија Грамшија и његове књиге „Писма из затвора“. По њиховом мишљењу, Грмши разочаран стањем у СССР-у и социјалистичком револуцијом у тој земљи, долази на идеју како да те идеје на други начин интегрише у западном свету.

Уместо да прво преузму власт и наметну културну револуцију одозго, тврдио је Грамши, марксисти на Западу морају прво да промене културу; тада би моћ пала у њихове кругове попут зрелог воћа. Али за промену културе потребан је „дугачак марш кроз институције“ - уметност, биоскоп, позориште, школе, факултети, семинари, новине, часописи и нови електронски медиј, радио (Buchanan, 2001: 77). Дакле, схвативши да је комунистичка идеја компромитована стањем у СССР-у, Грамши је сматрао да марксисти не могу на исти начин доћи на власт у западним земљама, па је предложио другу стратегију. Неопходно је било инфилтрирати се у институције културе и одатле преузети власт. Он је написао да је најважнија мисија социјализма била „заробљавање културе (Buchanan, 2001: 95).

Разлози за овакав став су прагматични. Грамши је познат по својој теорији културне хегемоније као средства за класну доминацију. По његовом мишљењу, нови „комунистички човек“ морао је да буде створен пре него што је било која политичка револуција могућа. То је довело до усредсређивања на напоре интелектуалаца у областима образовања и културе (Raehn, 1997: 2). Дакле, према Грамшију, капиталистички систем се одржава користећи културу као средство за свој опстанак. Стога марксисти треба да преузму културне институције и културу искористе у своју корист.

Грамышјејеву идеју наставио је Институт за друштвена истраживања и група теоретичара познатијих као Франкфуртска школа. Под Хоркхајмеровим вођством Франкфуртска школа је започела преумеравање марксизма у правцу културе [...] Старим марксистима непријатељ је био капитализам; новим марксистима непријатељ је била западна култура. За старе марксисте пут ка власти био је насилно свргавање режима, као у Паризу 1789. и Санкт Петербургу 1917. За новог марксисту, пут до власти био је ненасилни и захтевао је деценије стрпљивог рада (Buchanan, 2001: 78-79). По доласку Национал-социјалистичке немачке радничке партије на власт, теоретичари окупљени око Франкфуртске школе напуштају Немачку и селе се, већином, у Сједињене Америчке Државе. Тамо, уз помоћ разних фондова, шире утицај Института за друштвена истраживања и додатно развијају своје идеје.

У односу на класични марксизам, који историју друштва гледа кроз борбу класа, теоретичари Франкфуртске школе задржавају уверење да историју покрећу односи моћи, али уместо класне, предност дају припадности неким другим групама – дефинисаних нацијом, расом, религијом, полом, сексуалним опредељењем итд. Дакле, место угњетача (који су према класичном марксистичком учењу буржоазија односно власници средстава за производњу) заузимају припадници већине, док место потлачених (према класичном марксистичком учењу – пролетаријат односно радничка класа) заузимају припадници мањинских група. С друге стране, у складу са критичком теоријом, коју су развили теоретичари Франкфуртске школе преиспитује се и критикује сваки аспект и елемент друштва, а првенствено оно што тлачитељима (односно већини) омогућава да задрже надређену позицију у односу моћи. На „мети“ критике нашли су се култура, традиција, друштвени поредак... Зато не треба да чуди што су критичку теорију конзервативци дефинисали као деструктивну критику главних елемената западне културе, укључујући хришћанство, капитализам, ауторитет, породицу, патријархат, хијерархију, морал, традицију, сексуалну суздржаност, оданост, патриотизам, национализам, наследство, етноцентризам, конвенције и конзервативизам (Raehn, 1997: 2).

При томе теоретичари Франкфуртске школе, као и следбеници њиховог учења, показали су висок степен нетолеранције према различитим ставовима. На први поглед, то може да изгледа чудно јер се левица представља као правак толеранције, али у стварности су само селективно толерантни када је реч о стварној различитости (Breshears, 2016: 11). То се најбоље види из концепта „ослобађајуће толеранције“ коју је дефинисао Херберт Маркузе, а коју је објаснио као нетолеранцију према покретима са деснице и толеранцију према покретима са левице (Wolff, Moore, Marcuse: 1965: 109). Дакле, критике које су Франкфуртска школа и њени настављачи исказивали нису биле истог интензитета према свима.

Политичка коректност

Једно од основних обележја културног марксизма је политичка коректност. Она је толико везана за културни марксизам да многи теоретичари ста-

вљају знак једнакости између та два појма. Тако Вилијам С. Линд наводи да је „политичка коректност“ у ствари културни марксизам (Lind, 2004: 5). Како се дошло до тог закључка? Према једној од дефиниција, политичка коректност представља избегавање израза или поступака који могу изгледати као да њима хоће да се изопште, маргинализују или увреде људи који су социјално угрожени или дискриминисани.¹ На Западу, а све више и у другим деловима света, у јавности се форсира коришћење нових речи које треба да замене старе „политички некоректне“ изразе. Тако на пример у САД је израз „црнац“ постао неприхватљив и њега је заменио назив „Афро-американац“, док се у српском језику, противно свим правописним правилима, покушавају наметнути женски облици назива занимања („политиколошкиња“, „психолошкиња“...). Дакле, попут „новоговора“ у Орвеовој 1984.² измишља се нови језик који мора да се користи уколико не желите да вас оптуже за дискриминацију.

„Политички коректан“ значи понашати се у складу са одређеном социополитичком идеологијом или гледиштем, посебно са либералним гледиштем које се бави промовисањем толеранције и избегавањем увреда по питању расе, класе, пола и сексуалне оријентације.³ Већ из дефиниције овог појма може се видети да је политичка коректност намењена заштити оних који припадају групама дефинисаним нацијом, расом, религијом, полом, сексуалним одређењем, односно управо оних које су прваци Франкфуртске школе дефинисали као „нове пролетере“ и потлачене. Међутим, главни проблем са политичком коректношћу је што је она, практично, оружје за борбу против неистомишљеника. Политичка коректност је културни марксизам, режим кажњавања неслагања и стигматизације друштвене јереси као што је инквизиција казнила верску јерес. Његов заштитни знак је нетолеранција (Buchanan, 2001: 89-90). То практично значи да ће се сваки аргумент који не одговара политичком мејнстриму прогласити за „политички некоректан“ и, као такав, не само невредан одговора, него и подложан осуди. За заговорнике политичке коректности означавање одређених мисли, говора и поступака „политички некоректним“ је ефикасан начин за цензурисање супротстављених ставова или забрану свега што сматрају (1) конзервативним и реакционарним - било политички, друштвено, морално или религиозно; или (2) неосетљивим или дискриминаторским према одређеним мањинама којима је загарантована посебна заштита (Breshears, 2016: 1-2). Иронично, под плаштом борбе за слободу и равноправност против тоталитаризма, настаје цензура својствена управо тоталитарним режимима. Политичка коректност, практично, подразумева губитак слободе изражавања, контролу мисли, инверзију традиционалног друштвеног поретка и, на крају, тоталитарну државу (Raehn, 1997: 5). То се посебно види тамо где, по дефиницији, цензуре не би требало да буде – на универзитетима. Тоталитарна

¹ Види The Free Dictionary [Internet]. "political correctness". American Heritage® Dictionary of the English Language, Fifth Edition, Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2011, URL: <https://www.thefreedictionary.com/political+correctness>, приступљено: 5.12.2019.

² Види Orvel, (1968)

³ Види The Free Dictionary [Internet]. "political correctness". American Heritage® Dictionary of the English Language, Fifth Edition, Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2011, URL: <https://www.thefreedictionary.com/political+correctness>, приступљено: 5.12.2019.

природа политичке коректности може се приметити у кампусима где је она преузела факултет: елиминисана је слобода говора, штампе, па чак и мисли (Lind, 2004: 5-6).

Може се рећи да је постала уобичајена појава да професори и научници трпе санкције и да им се одузимају титуле због резултата до којих су дошли у својим радовима, а који нису у складу са мејнстрим идеологијом. Тако су нобеловцу Џејмсу Вотсону, једном од научника који је открио структуру ДНК, одузете све почасне титуле због изјава да су разлике међу расама условљене генетиком⁴. Ричарду Лину је одузета титула професора емеритуса на Универзитету у Алстеру због радова у којима је проучавао разлике између етничких група.⁵ Миша Ђурковић, директор Института за европске студије, је оптужен за дискриминацију ЛГБТ популације због изношења свог мишљења у листу „Политика“ и неким научним радовима.⁶ Професори и научници су „на удару“ уколико изнесу мишљење које није у складу са доминантном идеологијом у медијима и на друштвеним мрежама⁷, имају потешкоће да пронађу издавача за своје књиге а неке књижаре одбијају да продају њихова дела.⁸ С друге стране, већи број професора на универзитетима на Западу се декларишу као левичари, па чак и марксисти, него конзервативци или десничари. То се посебно односи на друштвене науке.⁹ Они студентима тумаче стварност из своје перспективе и упознају их са литературом аутора са којима деле мишљење, док друга дела занемарују па чак и забрањују. Такође, професори који се не подржавају доминантну идеологију су изложени бројним притисцима од стране левичарских студентских удружења, који ометају предавања и траже отказе „политички некоректних предавача“. Све то је навело енглеског аутора Питер Хиченса да, говорећи о стању у својој земљи, закључи да је политичка коректност најнетолерантнији систем мисли који доминира на Британским острвима још од Реформације (Hitchens, 2000: iv).

Посебно је занимљива дискредитација политичких противника лепљењем етикета којима се служе поборници политичке коректности. На први поглед, напади *ad hominem* и дискредитација противника као таквог, уместо његових аргумената, не може се везати за следбенике само једне идеологије и таквом понашању су склони људи различитих светоназора. Међутим, у случају културног марксизма би се могло рећи да је то плански и смишљени начин борбе против неистомишљеника. То се посебно односи на употребу етикета као што су „фашиста“, „екстремиста“, „екстремни десничар“ и сл. Јер означавање партије као екстремно десничарске значи индиректно позиционирати

⁴ <https://www.euronews.com/2019/01/13/nobel-prize-winning-scientist-stripped-of-last-honorary-titles-over-racist-comments>, приступљено: 10.12.2019.

⁵ <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-43768132>, приступљено: 10.12.2019.

⁶ <http://www.novimagazin.rs/vesti/glic-misa-djurkovic-tekstom-u-politici-diskriminisao-lgbt-populaciju>, приступљено: 10.12.2019.

⁷ <https://www.theguardian.com/us-news/2019/nov/22/indiana-university-bloomington-eric-rasmusen-racist-sexist-tweets>, приступљено: 10.12.2019.

⁸ <https://www.thepostmillennial.com/major-new-zealand-book-store-bans-jordan-petersons-book-in-shocking-act-of-censorship/>, приступљено: 10.12.2019.

⁹ <https://www.campusreform.org/?ID=7678>, приступљено: 11.12.2019.

је као део проширења фашизма и његових злочина, морално је дисквалификовати и искључити из демократске политичке арене (Mammone, Godin, Jenkins, 2013: 39). Исто важи и за појединце који нису поштеђени ових етикета.

Све ово додатно добија на значају ако се зна да су представници Франкфуртске школе значајан део свог рада посветили фашизму, његовом дефинисању и критици.¹⁰ То је разумљиво с обзиром на њихово искуство са режимом у Немачкој од 1933. године. Међутим, може се рећи да су они термин фашизам користили првенствено као средство којим се обрачунавају са политичким противницима. Дакле, позиционирајући себе на страну антифашизма они су себи дали за право да сваког са ким се не слажу прогласе за фашисту (односно следбеника идеологије према којој већина има негативан став) и тиме га дисквалификују. То је ишло тако далеко да су сви који су одгојени у традиционалној породици или исказују нека верска уверења проглашени фашистима. Разлог за ово је једноставан. Називајући непријатеља расистом или фашистом, више не треба да одговарате на његове аргументе. Он мора да брани свој лик. На суду, оптужени је невин док се не докаже да је крив. Али ако је оптужен за расизам, хомофобију или сексизам, данас постоји претпоставка кривице. Невиност мора бити доказана од стране оптуженог изван сваке разумне сумње (Buchanan, 2001: 90). Занимљиво је да „фашистичка етикета“, ипак, није крација Франкфуртске школе. Овакав начин борбе настао је у СССР-у 1943. године. У једној од препорука својим члановима московског Централног комитета се наводи: Чланови и фронталне организације морају стално срамотити, дискредитовати и деградирати наше критичаре. Кад опструкционисти постану превише иритантни, означите их као фашисте или нацисте или антисемите... Асоцијација ће, после довољно понављања, у јавности постати „чињеница“ (Goode, 1999: 10).

Поред оптужбе за фашизам, неки од представника Франкфуртске школе отишли су корак даље па су све своје противнике проглашавали болесним. На пример, према Адорну, само ментално здрава особа је „истински либерал“ - жестоко независна, толерантна (осим, наравно, према традиционалистима) и посвећена егалитаризму и „социјалној правди“ (како је то дефинисала радикална левица) (Breshears, 2016: 35). Он је у једној од најзначајнијих књига која се веже за Франкфуртску школу, Ауторитарна личност¹¹, представио Ф-скалу, односно тест личности, на основу које је, наводно, могуће утврдити склоност појединца ка ауторитарном понашању. Сам назив Ф-скала није била само скраћеница за „фашистичку скалу“, како се то обично представља, него и инсинуација на Ф дијагнозе, односно скуп дијагноза које у психијатрији описују девијацију духа и свести. Како је приметио Бјукенен, од 1960-их, брендирање противника као мрзитеља или ментално болесних најефикасније је оружје у арсеналу левике (Buchanan, 2001: 82). Иза тога, наравно, не стоји никаква утемељена стручна медицинска анализа, а разлог може да се дефинише речима психолога Томаса Саса: Ако желите да омаловажите шта особа ради... назовите је ментално болесном (Sykes, 1992: 54).

¹⁰ Види: Reich, (1933) и Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson, Sanford, (1950)

¹¹ Види Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson, Sanford, (1950)

Породица

Друга специфичност културног марксизма је изразито негативан однос према традиционалној, нуклеарној породици. Овакав став потиче из класичног марксизма, односно Енгелсових размишљања о породици. Основни политичко-теоријски циљ који он има на уму, модерним речником бисмо могли да формулишемо као деконструкцију, или деструкцију идеје о универзалности моногамне породице [...] Енгелс такође настоји да дезавуише моногамни брак на сваки могући начин, посебно нападајући романтичарске и хришћанске идеје о браку као светој заједници испуњеној љубављу, одговорношћу, верношћу, пожртвовањем, узношењем жене на пиједестал итд (Ђурковић, 2018: 17). Наравно, овакав став се заснива на марксистичком погледу на свет као вечној борби потлачених и тлачитеља. Однос мужа и жене у моногамној породици дефинише се као први класни однос у коме је мушкарац буржуј, а жена подјармљени пролетер. Стога је у марксизму било потпуно логично да се класни рат, који је подстицан унутар појединачних држава и нација, пренесе и на простор породице, то јест да се наводни породични пролетери подстакну на побуну и класни рат против својих буржоаских подјармљивача: мужева (Ђурковић, 2018: 18). Културни марксисти прихватају такав став, али се не заустављају на њему. Према њиховом учењу породица није само место „класног рата“ него, на неки начин, извор зла, односно место одакле потиче неправда и неједнакост у друштву. За Вилхелма Рајха, породица је ауторитарна држава у малом (Reich, 1993: 30). Тамо где марксизам напада породицу на економским основама као „буржоаску институцију“, Рајх је осудио традиционални „патријархални брак и патријархалну породицу“ као дом буржоаске сексуалне репресије и *ipso facto* ауторитаризма, који води ка фашизму (Bolton, 2018: 277-278). Он традиционалну породицу види као извор одакле потиче ауторитаризам и као такву, оруђе којим се „тлачитељи“ одржавају свој положај. Рајх то описује на следећи начин: Пошто се ауторитарно друштво репродукује у индивидуалним структурама маса уз помоћ ауторитарне породице, следи да политичка реакција мора ауторитарну породицу посматрати и бранити као основу „државе, културе и цивилизације“ (Reich, 1993: 104). Дакле, с обзиром да је традиционална породица само средство којим се ауторитаризам одржава, логичан закључак је да је треба уништити како би се „пролетери“ ослободили. Као могуће решење Рајх види урушавање фигуре оца у породици и повратак матријархалном моделу који је заснован на природном закону, за разлику од патријархалне организације која је заснована на подели класа (Reich, 1993: 146). До сличног закључка долази и Адорно који, по већ објашњеном моделу преписивања „медицинских дијагноза“, децу одраслу у партијархалним, традиционалним породицама проглашава за болесну. Он је тврдио да је плодно тло за "ауторитарни синдром" патријархална породица на челу са "строгим и далеким" оцем. У таквим сценаријима, тврдио је он, деца потискују своје урођено непријатељство док постају пасивна/агресивна, што ствара озбиљне менталне поремећаје попут садомазохизма. Насупрот томе, породице ментално здраве деце биле су више мат-

ријархалне, мање конвенционалне [...] У таквим породицама [...] мајка је била снажна и независна и очигледно [...] доминантна (Breshears, 2016: 36). У складу са тим на Западу је објављен својеврсни рат мушкарцима.¹² Уведен је термин токсична мушкост (Toxic masculinity) који се свакодневно употребљава како у „стручној“, тако и у широј јавности. Њиме се наводно означавају „негативне особине“ мушкараца, а у ствари представља све њихове традиционалне карактеристике. Поред тога, Америчко удружење психолога представило је нове смернице за терапеуте који раде са дечацима и мушкарцима, упозоравајући да су екстремни облици неких „традиционалних“ мушких особина повезани са агресијом, мизогинијом и негативним здравственим исходима.¹³ Ради се заправо о покушају да се потпуно промени став и понашање какво се до сада од мушкараца очекивало. То је заправо напад на мушкост и стварање мушкараца који ће бити што је могуће мање мужевни. Тај напад се спроводи на више „фронтова“: од озбиљне пропаганде кроз масовне медије у којима се сви мушкарци представљају као насилници (наводећи екстремне примере који се поистовећују са целим мушким родом) до неких, само на први поглед, баналних као што су законско регулисање удварања на основу којег сваки удварач може да буде оптужен за сексуално узнемиравање, и захтева да мушкарци седе скупљених ногу¹⁴ или да дечаци у школама носе женску одећу или мокре седећи као девојчице.¹⁵ Дакле, циљ је уклонити све мушке особине и начине понашања. С друге стране, пред жене се поставља идеал јаке, пословне и самосталне жене којој је каријера на првом месту, а породица небитна. Док се агресивност и спремност на ризик (што је кључ успеха у сваком пословању) код мушкараца представљају као негативне особине и „токсична мушкост“, од модерне жене се управо те особине захтевају.

Такође, један од видова напада на традиционалну породицу је креација бројних „дечјих права“ као средства заштите од родитеља, а првенствено оца као „буржуја“ односно „тлачитеља“ у односу на жену и децу који представљају „потлачени пролетеријат“. Деца се у школама уче да пријављују родитеље уколико сматрају да нешто није у реду. То неодољиво подсећа на Орвелову 1984. где су деца била најбољи дошници и где су родитељи морали да пазе шта говоре пред њима како не би били пријављени.¹⁶ Такође, доносе се закони против физичког кажњавања деце, на основу којих и најблажи облик казне за непослушно дете може да резултује санкцијама које иду и до одузимања детета.¹⁷ Практично се родитељима одузима било каква васпитна улога, а на сцену

¹² <https://www.spectator.co.uk/2019/01/the-unending-war-against-masculinity-and-men/>, приступљено: 15.12.2019.

¹³ <https://www.theatlantic.com/health/archive/2019/02/toxic-masculinity-history/583411/>, приступљено: 15.12.2019.

¹⁴ <https://nypost.com/2019/07/19/manspreading-chair-wins-award-for-forcing-dudes-legs-together/>, приступљено: 15.12.2019.

¹⁵ <https://www.euronews.com/2013/03/08/has-swedish-feminism-gone-too-far>, приступљено: 15.12.2019.

¹⁶ Види Orvel, (1968)

¹⁷ <http://www.politika.rs/scc/clanak/313834/Kako-da-odbranim-svoju-porodicu>, приступљено: 15.12.2019.

ступају центри за социјални рад и бројне невладине организације које се „боре за права детета“ и постају задужени за васпитање.¹⁸ Овај тренд је, од земље до земље, присутан у мањој или већој мери. У Србији и источноевропским земаљама он је још у повоју. С друге стране, у већини западних земаља „права детета“ су попримила неслућене размере. Тако су на пример службеницима норвешке Службе за заштиту деце (*Barnevernet*) дата овлашћења да на основу слободне процене одузимају децу родитељима. Захваљујући томе они су одузимали децу зато што су сматрали да их родитељи „индоктринишу“ хришћанством¹⁹ или зато што је мајка ћерки купила јефтине медаљке, па су на основу тога проценили да нема довољно новца да се брине о детету.²⁰

Поред тога, сексуализација деце је још један од облика напада на традиционалну породицу. Још је Ђерђ Лукач, као комесар за културу у Бела Куновом режиму, покренуо радикални програм сексуалног образовања у мађарским школама. Деца су подучавана о слободној љубави, сексуалном односу, архаичној природи породичних кодекса средње класе, о застарелости моногамије и о неважности религије, која човеку ускраћује свако задовољство. Жене су, такође, позване да се побуне против тадашњих сексуалних обичаја (Buchanan, 2001: 75). Теоретичари Франкфуртске школе су само додатно разрадили и образложили неопходност сексуализације деце. Тако је Рајх сматрао да сузбијање природне сексуалности деце и адолесцената служи обликовању људске структуре на такав начин да масе људи постану вољне присталице и репродуктори механичке ауторитарне цивилизације (Reich, 1993: 322). Он додаје да морална инхибиција дечије природне сексуалности, чија је последња фаза озбиљно нарушавање дечије гениталне сексуалности, чини дете плашљивим, стидљивим, плашљивим од ауторитета, послушним, „добрим“ и „питомим“ у ауторитарном смислу речи (Reich, 1993: 30). Логично решење, према Рајху, је деловати у супротном смеру – сексуализовати децу од најраније доби, како би се „ослободили“ и не би постали аутократе. Јер, према његовим речима, механизам који чини масе људи неспособним за ослобађање је социјално сузбијање гениталне сексуалности код мале деце, адолесцената и одраслих. Ово друштвено сузбијање није део природног поретка ствари. Оно се развио као део патријархата и стога га је могуће елиминисати, фундаментално говорећи (Reich, 1993: 218). Данас, Светска здравствена организација препоручује да сексуално образовање детета почне од рођења и да не треба чекати одређену старосну границу када дете треба да учи о сексуалним односима.²¹ Док се у Србији предлаже се да сексуално образовање у оквиру којег се подстрекују и хомосексуални односи, уводи у вртиће за децу стару само три године²², у Великој Бри-

¹⁸ <http://www.nspm.rs/politicki-zivot/srpska-deca-u-paukovoju-mrezi.html?alphabet=1>

¹⁹ <https://www1.cbn.com/cbnnews/world/2019/july/norwegian-nightmare-barnevernet-preys-on-children-and-parents-nbsp>. приступљено: 15.12.2019.

²⁰ https://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-sh/norways_hidden_scandal, приступљено: 15.12.2019.

²¹ <http://www.euro.who.int/en/media-centre/sections/press-releases/2010/10/new-european-guidelines-on-sexuality-education-experts-say-sexuality-education-should-start-from-birth>, приступљено: 18.12.2019.

²² <https://www.detinjarije.com/seksualno-obrazovanje-za-trogodisnjake-u-srpskim-vrticima/>, приступљено: 18.12.2019.

танији и Португалији овај предмет почињу да уче деца у четвртој години.²³ За то време у Норвешкој се праве цртани филмови на тему полних органа и секса за децу најмлађег узраста, док им се у школама показују експлицитне фотографије полних органа, па чак и живи модел.²⁴ Истовремено постоји тежња да се спречи било какав утицај родитеља. Тако је, после тужбе брачног пара из Швајцарске који није желео да њихова седмогодишња кћер похађа часове сексуалног образовања, Европски суд за људска права донео одлуку да деца морају учествовати у образовању, чак и ако се то родитељима не допада.²⁵

Борба против традиционалне породице огледа се и у промоцији хомосексуалних бракова. Тражи се изједначавање истополних заједница са класичном породицом, стицање свих породичних права за њих, укључујући и могућност усвајања деце и сурогат материнства као начина да стекну потомство (Ђурковић, 2018: 16). Међутим, када се једном постигну одређени помаци на том путу, захтеви се повећавају. Прокламовани циљ је *универзализација таквих* пракси, односно кретање ка друштву у коме ће сви грађани практиковати нестабилне, динамичне, флексибилне полне и родне идентитете. Традиционална породица, дефинисана као брак жене и мушкарца, разумљиво представља највећу препреку у реализацији таквих настојања (Ђурковић, 2018: 16). Промоција хомосексуалности се врши на разне начине: од сексуалног образовања, геј парада до поп културе. Тако је 2018. године постављен рекорд, када је у питању број улога хомосексуалаца и транссексуалаца у филмовима и серијама које су приказиване на телевизијама у САД.²⁶

Хришћанство

Антирелигијски став је чврсто везан за марксистичко учење. Познати су Марксови ставови о религији. Исто мишљење деле и марксистички теоретичари касније. С обзиром да углавном делују у земљама у којима је хришћанство доминантна религија, своју критику првенствено усмеравају на ту страну. Грамши је у својим Затворским свескама указао на чињеницу да је комплетан западни свет натопљен по дубини са два миленијума хришћанства. Дакле да су све друштвене институције, појаве и пре свега општа културна и вредносна атмосфера тада били фундирани и обојени хришћанском религијом (Ђурковић, 2018: 13). Он је такође закључио да све док радници имају хришћанску душу, они неће одговорати на револуционарне апеле (Raehn, 1997: 2). Исте ставове заступају и представници Франкфуртске школе и ту се види континуитет марксистичког односа према религији. Дакле, преузима се Марксов став да је ре-

²³ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/3342839/da-li-je-seksualnom-obrazovanju-mesto-u-skoli.html>, приступљено: 18.12.2019.

²⁴ <https://www.srbijadanas.com/zena/porodica/hteli-ste-lekcije-o-sksu-evo-vam-roditelji-sta-kazete-na-ovakav-cas-seksualnog-obrazovanja-video-2016-11-29>, приступљено: 18.12.2019.

²⁵ <https://www.sueddeutsche.de/bildung/schule-pflichtfach-sexualkunde-1.3831180>, приступљено: 18.12.2019.

²⁶ <https://www.theverge.com/2018/10/26/18028908/glaad-report-television-tv-2018-lgbtq-diversity-gay-bisexual-trans-media-representation>, приступљено: 20.12.2019.

лигија опијум за народ, односно средство којим буржоазија одржава свој повлашћени положај, с тим што сада постоји додатни разлог за критику хришћанства. Оно је, наиме, доминантна религија у Европи и САД и као таква спада у „већину“ која је опресивна према „мањинама“ којима је, стога, потребна заштита. Хоркхајмер сматра да је хришћанство изгубило функцију изражавања идеала до те мере да је постало ортак државе (Horkheimer, 2002: 129). Он додаје да је хришћанство одавно препознало задатак породице да одгаја мушкарце да живе под ауторитетом у друштву (Horkheimer, 2002: 99). Дакле, док је хришћанство средство којим владајућа класа одржава свој повлашћени положај, црква је њен саучесник који залагањем за очување традиционалне породице ствара масе људи које се повинују ауторитарном систему.

Глобализам

Један од битних аспеката културног марксизма који примећују теоретичари који су изучавали ову тему је глобализам. Циљ је да се рушењем нације, националног идентитета, граница и државе дође до глобалног друштва. Како би се то остварило неопходно је створити глобални *melting pot*, како „грађане света“ не би „делиле“ различите традиције, историје, обичаји, менталитети и све оно што их чини посебним у односу на друге. У складу с тим, Фром је дефинисао „истинског револуционара“ као индивидуалисту који се „еманциповао“ од оданости породичном наслеђу, својој националној држави, раси, својој странци и религији (Breshears, 2016: 50). Данас имамо примере да се сваки облик национализма и традиционализма проглашава за фашизам. Свака веза са традицијом проглашава се за ретроградност, а сваки облик љубави према сопственој нацији и народу за екстремизам. Истовремено, Шведски одбор за образовање предлаже да се из школа потпуно избаци историја старија од 18. века и да се ученици концентришу на Холокауст, Хитлера и Други светски рат, те да се више времена у образовању посвети питањима полова, климатским променама и миграцији.²⁷

Ипак, круцијалан резултат глобализације је то што би уз глобално друштво дошло до стварања јединственог глобалног тржишта, које првенствено одговара мултинационалним компанијама. Управо ту долазимо до одговора зашто разни мултинационални фондови, велике корпорације и организације подржавају и промовишу културно марксистичко учење. Освалд Шпенглер је писао да „не постоји пролетерски, чак ни комунистички покрет, који није радио у интересу новца“. Франкфуртска школа и културни марксизам као њен производ потврђују ту констатацију.

Када су теоретичари Франкфуртске школе напустили Немачку и дошли у САД 1933. године, основали су тзв. Универзитет у егзилу, који је радио у склопу Нове школе за друштвена истраживања. Универзитет у егзилу су, из-

²⁷ <https://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:821864-SVEDjANI-IZBACUJU-IZ-SKOLA-ISTORIJU-PRE-18-VEKA-Deca-ce-uciti-samo-o-Holokaustu-Hitleru-i-Drugom-svetskom-ratu>, приступљено: 25.12.2019.

међу осталог, финансирали милионер Хирам Хали, један од власника нафтне компаније Галф Оил и Рокефелерова фондација (Bolton, 2018: 278). Занимљиво је да је Џорџ Сорос 1980. године награђен почасним докторатом Нове школе (Bolton, 2018: 279). Такође, конференције социјалних истраживања Нове школе за друштвена истраживања, које су покренуте 1988. године, финансирају Отворено друштво, Рокефелерова фондација итд, уз институционалну сарадњу Института за отворено друштво, Азијског друштва и др (Bolton, 2018: 279).

Финансирање левице од стране фондација и појединаца чије се богатство процењује у милијардама долара, на први поглед може да изгледа нелогично. Међутим, ако знамо да се та левица залаже за брисање граница, националног идентитета и припадности, као и долазак великог броја миграната који представљају јефтину радну снагу, ствари постају јасније. Важно је напоменути да кад одвојеност и неукорењеност омогућавају несметано кретање радне снаге, људи постају економске јединице као део глобалног производног процеса. Када левица напада сва ограничења имиграције као „расизам“, „ксенофобију“ и „фашизам“, њени заговорници раде управо оно што међународни капитализам жели [...] Стога није случајно да овај обрнути облик „левице“ финансирају Фондација за отворено друштво Џорџа Сороса, Национална задужбина за демократију, Рокефелерова фондација, Movements.org и стотине других НВО-а и фондација (Bolton, 2018: 273). На први поглед може изгледати чудно што такви фондови финансирају, наизглед, покрете, пројекте и организације које немају ништа заједничко. На пример, Соросева Фондација за отворено друштво финансира организације за помоћ мигрантима, за легализацију марихуане, за права сексуалних мањина, „Окупирајмо Вол стрит“ итд. Али, како то примећује америчко-израелска ауторка Каролин Глик, чињеница је да пројекти подржани од Сороса имају основне заједничке особине... Сви они раде на слабљењу способности националних и локалних власти западних демократија да подржавају законе и вредности својих нација и заједница... Другим речима, њихов циљ је да поткопавају западне демократије и онемогуће владама да одржавају ред или да друштва задрже свој јединствени идентитет и вредности.²⁸ Све ово је у складу са културно марксистичким погледом на државу и нацију, које према том учењу представљају средства којима „буржасија“ одржава свој повлашћени положај.

Закључак

Културни марксизам представља нешто измењену и надограђену верзију класичног марксизма. Иако теоретичари леве провенијенције тврде да је постојање плана за инфилтрацију у институције и преузимање власти „изнутра“ ништа више до теорија завере, неоспорно је да бројне идеје које су припадници Франкфуртске школе промовисали од 30-их година прошлог века, данас општеприхваћене. Од политичке коректности која је достигла неслућене раз-

²⁸ <https://www.jpost.com/Opinion/Our-World-Soross-campaign-of-global-chaos-464770>, приступљено: 27.12.2019.

мере, преко урушавања традиционалне, нуклеарне породице, напада на цркву и религију, поткопавања нација и државног суверенитета - свугде може да се види утицај учења поменутих теоретичара.

Културне институције и образовање су, може се слободно рећи, већином преузете од стране елемената који следе идеје Франкфуртске школе. Поп култура такође. Већина познатих личности је на председничким изборима у САД 2016. године подржала Хилари Клинтон²⁹, коју су Трампове присталице често оптуживале да је представник културног марксизма. Слична је ситуација и у Европи. Јавне личности, уметници, глумци, певачи итд. када се политички активирају, углавном подржавају кандидате и партије који заступају мејнстрим идеологију.

Када говоримо о конкретним политичким снагама, може се рећи да је левица потпуно преузела шездесетосмашку идеологију и идеје Франкфуртске школе. Данашњи левичари су потпуно занемарили права радничке класе и фокусирају се само на права мањина, заштиту животне средине и сл. Изузетак су само маргиналне групе које су остале верне класичном марксизму, али оне нису релевантни актери у политичкој утакмици. На истом становишту стоји и тзв. центар на политичком спектру. С друге стране, једини отпор културном марксизму данас се види у десним, популистичким покретима. Они, последњих неколико година, остварују све боље изборне резултате. Од резултата политичке борбе између ових актера, зависи и опстанак система каквог данас знамо.

Такође, треба истаћи да се систем вредности који је доминантан данас на Западу значајно разликује од онога у другим деловима света. Уколико САД изгубе позицију најмоћније светске силе, а на њено место закораче неки други геополитички актери, може се очекивати да дође и до промене система вредности и доминантне идеологије.

Литература:

1. Adorno, T, W, Frenkel-Brunswik, Else, Levinson, Daniel J, Sanford, Nevitt (1950), *The Authoritarian Personality*, Harper & Brothers, New York
2. Bolton, K, R, (2018), *Cultural Marxism: Origins, Development and Significance*, *The Journal of Social, Political, and Economic Studies*, Washington, DC
3. Breshears, Jeffrey, D, (2016), *The Origins of Cultural Marxism and Political Correctness*, *The Areopagus*, Atlanta, <http://www.theareopagus.org/blog/wp-content/uploads/2017/04/Origins-of-Cultural-Marxism-2-Article-Revised.pdf> (приступљено: 19.11.2019.)
4. Buchanan, Patrick (2001), *The Death of the West*, St. Martin's Press, New York
5. Goode, Stephen, (1999) "Radical Leftovers", *Insight on the News*, <https://www.questia.com/read/1G1-57800502/radical-leftovers>, (приступљено: 21.10.2019.)
6. Hitchens, Peter, (2000), *The Abolition of Britain*, Quartet Books Limited, London

²⁹ <https://www.forbes.com/sites/natalierobehmed/2016/11/10/celebrity-endorsements-did-not-help-hillary-clinton-win-the-election/#33666d3b5d47>, приступљено: 28.12.2019.

7. Horkheimer, Max, (2002), *Critical Theory: Selected Essays*, The Continuum Publishing Company, New York
8. Jamin, Jérôme, (2018), *Cultural Marxism: A survey*, Religion Compass, 12:e12258, <https://doi.org/10.1111/rec3.12258>, (pristupljeno: 12.12.2019.)
9. Lind, William, S, (2004), "Political Correctness:" A Short History of an Ideology, Free Congress Foundation, (2004), Washington D.C.
10. Mammone, A, Godin, E, Jenkins, B, (2013), *Varieties of right-wing extremism in Europe*, Routledge, Abingdon
11. Orvel, Džordž, (1968), 1984, *Jugoslavija*, Beograd, 1968.
12. Raehn, Raymond, V, (1997), *The Historical Roots of "Political Correctness"*, Free Congress Foundation, Washington D.C.
13. Reich, Wilhelm, (1993), *The Mass Psychology of Fascism*, The Noonday Press Farrar, Straus and Giroux, New York
14. Sykes, Charles J, (1992), *A Nation of Victims: The Decay of the American Character*, St. Martin's Press, New York
15. Tanner, Mirrlees, (2018), *The Alt-Right's Discourse of "Cultural Marxism": A Political Instrument of Intersectional Hate*, Atlantis Journal, Halifax, Issue 39.1, p. 49-69
16. Wolff, Robert, Paul, Moore, Barrington, Jr, Marcuse, Herbert, (1965), *A critique of pure tolerance*, Beacon Press, Boston
17. Đurković, Miša, (2018), *Komunističke osnove savremenog razaranja porodice*, Kultura polisa, br. 37, str. 11-26

CULTURAL MARXISM - CONSPIRACY THEORY OR DOMINANT IDEOLOGY OF TODAY

Summary: This paper deals with the concept of Cultural Marxism. The term itself is controversial, given that there is no consensus whether it is a system of ideas and beliefs that is dominant today or whether it is a conspiracy theory promoted by conservative authors. The Frankfurt School theorists, especially after moving to the United States, defined certain ideas that had a great influence on the Left from 1968 to the present. Across Europe and the United States there are numerous examples of legal solutions that can be linked to these teachings. In this paper, special attention is focused on the attitudes of political correctness, family, Christianity and globalism. While these ideas have been present in Western countries in recent decades, they are increasingly present in Serbia as well.

Key words: Cultural Marxism, Frankfurt School, Left, Political Correctness, Family, Christianity, Globalism